

Når sproget forfører

Af: Jacob Folke Rasmussen

Lars går i børnehavens specialgruppe og skal starte i skole efter sommerferien. I den forbindelse er der iværksat en række tiltag, der skal sikre, at overgangen bliver bedst mulig. Herunder at skolen får del i erfaringerne om, hvad der virker godt for Lars. Processen går godt, og der koordineres og genereres nye idéer ved en række møder med deltagelse af både Lars' forældre, sagsbehandleren og medarbejdere fra børnehave, skole og PPR.

Den dag stemningen skiftede

Men en dag er stemningen skiftet. Allerede da Lars' forældre kommer ned ad gangen, ser de mere tillukkede og opgivende ud. Flere af de professionelle virker også modløse og desillusionerede, da mødet starter. Det viser sig, at forældrene og de berørte fagpersoner et par dage forinden har deltaget i en tilbagemelding på et undersøgelsesforløb, som Lars har gennemgået på Børnepsykiatrisk klinik.

Mødelederen spørger lidt nærmere ind til, hvad der er blevet sagt til tilbagemeldingsmødet, som så markant har forandret troen på, at Lars kan få en vellykket skolestart.

Lars' mor: "Det jeg blev mest ramt af, var da de fortalte, at hans funktionsniveau er som en 4-årigs. Hvis han kun kan dét, som en 4-årig kan, giver det jo igen mening at starte i skole"

Børnehavepædagogen: "Jeg bed også mærke i, at de sagde, at han kun kan fungere i en lille overskuelig gruppe. Så er ideen om Lars som elev på en almindelig skole jo dødsdømt. En skoles rammer er jo stort set altid store og komplekse".

Deltagerne fra mødet på Børnepsykiatrisk klinik, er blevet ramt af det, man kan kalde en sproglig totalisering. Når noget er totalt, ligger det i kortene, at det er altomfattende. En sproglig totalisering levner således ikke plads til, at der kunne være noget andet uden for den aktuelle beskrivelse.

Pædagogen og Lars' mor er blevet ramt af to sproglige totaliteter:

- Lars' funktionsniveau er som en 4-årig
- Lars kan kun fungere i en lille gruppe

Sprækker i totaliteten

Mødelederen stiller nu en række spørgsmål til pædagogen, moderen og de øvrige deltagere:

- Fra hvilke situationer kan I genkende problemstillingen om, at Lars ikke har et alderssvarende funktionsniveau?
- Hvornår fylder dette mest – og hvornår fylder det mindst?
- Hvilke eksempler er der på områder, hvor Lars fungerer mere alderssvarende?
- Hvad kendetegner de situationer, hvor problemet ikke fylder?
- Hvad er det, som kan blive svært for Lars i store grupper?
- Hvilke eksempler er der på, at det trods alt er gået nogenlunde?
- Hvordan blev det muligt – fordi hvem gjorde hvad?

Efterhånden som deltagerne får forholdt sig til disse spørgsmål, viser der sig sprækker i totaliteten, hvorved billedet af Lars gradvist nuanceres. Det viser sig eksempelvis, at Lars fungerer upåfaldende og helt alderssvarende til fodbold. Ligeledes fremstår han mere alderssvarende i samværet med andre børn, hvis en voksen på forhånd har sat ham ind i regler og forventninger. Deltagerne kommer også i tanker om episoder, hvor Lars har formået at klare sig i en større gruppe. Dette især i forbindelse med udeaktiviteter, eller når den voksne har

haft særligt øje for, hvornår Lars blev usikker på, hvad han skulle.

Der er også noget mere

Mens disse nuancer udfoldes sænkes skuldrene langsomt hos deltagerne, og troen på projektet vender langsomt tilbage. Ingen er blinde for, at der stadig er udfordringer, der skal overvindes, men totaliteten har sluppet sit tag. Alle er igen på sporet af, at selvom der er problemer, er der også noget mere. ”There is a crack in everything. That's how the light gets in”, som Leonard Cohen skriver i sin smukke tekst til sangen Anthem. Det er vigtigt at bemærke sprækken og det lys, der formår at slippe forbi totaliteten, fordi det netop er dette andet, der ligger uden for problembeskrivelsens rækkevidde, som den ønskede fremtid for Lars og de vigtige personer omkring ham skal bygges på.

Sproget og bevidstheden

Så hvad er det, der gør, at vi sommetider lader os forføre af problemmættede beskrivelser og lader en sproglig totalitet dække for vores udsyn? To af de væsentlige aktører i denne forførelse er vores sprog og vores bevidsthed. Sproget kommer i spil, idet det er en præmis ved at italesætte noget, at vi inddrager bestemte begivenheder i fortællingen og udelader andre. Når fortællingens tema bygges op omkring negative konklusioner som ”Lars er ikke alderssvarende” og ”Lars kan ikke fungere i store grupper”, kommer vi til at highlighte begivenheder i vores hukommelse og i vores bevidsthed, som understøtter dette tema, mens eksempler, der modsiger pointen, nedtones, hvorved deres chancer for at blive husket forringes. ”Det

der ikke struktureres narrativt, går tabt i erindringen”, som Jerome Bruner formulerer det.

Det simple og iøjnefaldende

Vores bevidsthed bidrager gladeligt til denne frasortering af begivenheder, der ikke passer ind i det mentale billede, som vi er ved at opbygge af situationen. Bevidstheden trives nemlig bedst med enkle forklaringer frem for komplekse. I sit forsøg på at forstå verden og skabe mening, er den derfor fristet til at gøre tingene mere simple, end de er. Ydermere har vores bevidsthed en tendens til at hæfte sig ved iøjnefaldende hændelser, der har fundet sted, mens den har sværere ved at forholde sig til ting, der ikke skete. Dette betyder at i en dialog, om hvordan det går med Lars for tiden, vil det være langt lettere for os at genkalde eksempler på uhensigtsmæssig adfærd, end det vil være at komme i tanker om situationer, hvor noget ikke er sket. Situationer, hvor det ikke gik galt, eller hvor Lars' adfærd ikke afveg af de andres, vil udspille sig uden for rækkevidden af bevidsthedens radar.

En mental og sproglig indsats

Vi er derfor nødt til at gøre en ekstra mental indsats, hvis vi skal komme i tanker om disse eksempler på undtagelser fra problemhistorien (som altid findes), ligesom vi har brug for et udvidet sprogligt repertoire i form af spørgsmål a la dem, som mødelederen stillede, hvis vi skal kunne hjælpe hinanden på sporet at de nuancer og handlemuligheder, som sproget og vores bevidsthed kan have en tendens til at afskære os fra.

Følgende sætninger kan repræsentere mulige måder at tale om disse mekanismer i professionelle sammenhænge:

- ”Er vi kommet til at tale om problemet som en totalitet? Hvad andet kan der siges om dette tema, som ligger uden for problemets domæne”
- ”Hvornår fylder problemet mest – og hvornår mindst”?
- ”På hvilken måde bidrager konteksten til, hvor meget problemet fylder. Hvad minder forskellene os om, at vi med fordel kan gøre mere eller mindre af”?
- ”Vi vil have en tendens til at fokusere dér, hvor det går galt. Husker vi at medtænke de situationer i vores vurdering, hvor problemet ikke er til stede?”

